

Faglig Supplering på højskole

Evaluering og dokumentation

Af
Vagner Sloth
Rønne, marts 2009

Teaser

Højskole i kombination med faglig supplering og eksamen kalder på meget stærke følelser og ditto politiske overbevisninger hos mange mennesker.

Siden 2007 har det været lovligt at lave denne kombination.

Historisk bryder tanken med en vigtig tradition, hvor de danske højskoler har været eksamensfri indtil 2007.

Mange mennesker frygter, at eksamen og faglig supplering vil erodere de solide og grundlæggende værdier, som højskolebevægelsen har stået for siden Grundtvigs tid. Man er nervøs for at udvande højskoleindholdet og sælge ud af arvegodset.

Denne rapport ser på de – foreløbigt begrænsede erfaringer – danske højskoler har gjort sig indtil nu. – Hvordan er det gået? Har kritikerne grund til bekymring, eller er der tværtimod basis for at udbrede anvendelsen af denne kombination af skoleformer?

Blandt de 3 højskoler, der indgår i denne undersøgelse og som har prøvet kræfter med den faglige supplering, er der størst succes for gennemførelse af kombinationsforløbet, hvor man har satset snævert på faglig supplering i ét fag, og hvor dette fag hænger nøje sammen med en allerede eksisterende overordnet idé for højskolen.

Nogle unge ser en god idé i konceptet (højskole og faglig supplering), fordi de kan forberede sig fagligt til drømmestudiet på BÅDE højskolen OG hos GSK/VUC – SAMTIDIG med at de får et vigtigt højskoleophold i almen forstand.

Denne rapport diskuterer forhold, som er vigtige for, at en evt. indførelse af faglig supplering på højskole får gode odds for at blive en succes.

Det viser sig som en *afgørende* fordel, at man tilpasser højskolekurset og det faglige suppleringskursus til hinanden. Det betyder, at udbyderen af den faglige supplering med fordel opretter et særligt undervisningshold, der er beregnet for højskoleeleverne – og evt. åbner holdet for andre lokale beboere, så de også kan melde sig til.

Det viser sig også, at det er vigtigt at planlægge både skema og kalender hos udbyderen med højskolens ditto, så der ikke skal opstå konkurrence og forstyrrelse forskellige aktiviteter imellem. (Fx mellem kursusstart- og sluttidspunkt, emneuger, udenlandstur m.m.)

Budskabet om at man kan lave faglig supplering, mens man er på højskole, er langt fra at være nået ud til den danske befolkning i almindelighed. Mange mennesker ved ikke, at muligheden eksisterer, og det er ikke almindeligt, at der bliver peget på muligheden hos vejledere.

Det er denne rapportes konklusion, at det er muligt at lave god højskole i kombination med faglig supplering, men at der er nogle meget vigtige ”spilleregler”, der i givet fald bør overholdes. Disse spilleregler er beskrevet i rapporten.

INDHOLDSFORTEGNELSE

KAPITEL 1	5
Baggrund for projektet ”Faglig Supplering på højskole”	5
Formål med projektet	6
Mål	6
Interessenter	8
Lovmæssigt grundlag for at lave faglig supplering på højskoler	9
Det indsamlede materiale i denne rapport	9
KAPITEL 2	11
Højskoleelevernes holdninger	11
Konkret handling i forbindelse med faglig supplering:	13
Slår man det sociale miljø i stykker?	18
Påvirkes højskolens egen undervisning?	19
Hvilke kompetencer får man af kombinationen?	21
Glæde af den faglige supplering EFTER højskoleopholdet	23
Er mulighederne for kombination kendte?	23
Gode ideer?	25
Hvorfor højskole i det hele taget?	26
KAPITEL 3	29
Hvad siger de, der var interesserede, men som alligevel valgte højskolen fra?	29
KAPITEL 4	32
Hvad siger de øvrige interessenter om den faglige supplering?	32
Grundtvigs Højskole	33
Rønne Højskole	36
Rønne Gymnasium om samarbejde med Rønne Højskole	40
VUC, HF-center og koordinering	41
GS-Danmark og studievalgscentre	42
Ministeriet	42
Skrappe adgangskrav fastholdes	43
KAPITEL 5	43
PR	43
KAPITEL 6	44

Vigtigste konklusioner	44
Følelser og politiske overbevisninger	44
Gavn af kombinationsordningen mellem højskole og faglig supplering	45
De opdager først de vigtige værdier, når de kommer på højskolen	45
En snæver tilgang med ét eller få fag er stærkest og mest effektiv	46
Fagligt og socialt fællesskab	46
Planlægning af kursuslængder	47
Skema	47
HF-/VUC-flex	48
Udbredelse af kendskabet til ordningen faglig supplering og højskole	48
Hvilke fag kan man med fordel indføre på sin højskole?	48
Forberedelse af omgivelserne	49
Hvilke interessenter bør være interesserede/bør kæmpe imod faglig supplering på højskole?	49
AFSLUTNING	50
TAK TIL	50

Kapitel 1

Baggrund for projektet ”Faglig Supplering på højskole”

Siden starten af 2007 har højskoleelever haft mulighed for at følge prøveforberedende og kompetencegivende undervisning efter anden lov i op til 15 timer om ugen.

Det har åbnet for helt nye kombinationsforløb, ikke mindst når det handler om at kombinere højskoleopholdet med gennemførelse af HF enkeltfag eller faglig supplering på GSK.

Der er en række fordele i forhold til at kombinere de to uddannelsesformer. Højskolen kan med sit særlige vejlednings- og læringsrum medvirke til, at eleverne kvalificerer og afklarer valget af videre uddannelse. Det giver også de unge særlige muligheder for at udvikle personlige og sociale samt faglige studiekompetencer, som de kan bruge i deres videre forløb.

VUC og GSK tilbyder med deres udbyggede enkeltfags-struktur en vifte af muligheder for faglig supplering, både hvad angår fag og niveau.

Strukturen på højskolen er derfor let at tilpasse med kravet om max 15 timers undervisning efter anden lov samt med de enkelte elevers forskelligartede behov for faglig supplering.

Behovet for faglig supplering forventes at stige i de kommende år, og antallet af specifikke adgangskrav blev øget markant fra sommeren 2008; både når det gælder lange og mellemlange uddannelser.

De specifikke adgangskrav betyder, at en ansøger skal have et bestemt gymnasialt fag på et bestemt niveau for at kunne søge om optagelse på en given uddannelse.

Ændringerne betyder, at en del unge forventes at skulle supplere deres adgangsgivende eksamen et eller flere enkeltfag for at kunne søge ind på en videregående uddannelse.

De højskoler, der tilbyder faglig supplering, samarbejder i dag med lokale VUC'er og gymnasier.

Tilsvarende har højskolerne gennem de seneste år øget samarbejdet med Studievalg. Blandt andet har højskolerne deltaget i de såkaldte studie- og erhvervstræf, hvor afgangselever kan få information om videre uddannelse, ligesom der er blevet afholdt fælles regionale møder.

Højskolerne holder sig bl.a. på denne måde ajour med de aktuelle behov for faglig supplering.

Det er vigtigt at tage stilling til, om højskolerne i samarbejde med VUC, HF-centre, gymnasier m.fl. vil udbygge og målrette tilbuddene yderligere som følge af de øgede suppleringskrav. Herunder styrke såvel det regionale og nationale samarbejde med VUC, GS-Danmark og Studievalg omkring udvikling og formidling af relevante suppleringsstilbud.

Enkelte højskoler har gjort sig nogle erfaringer med faglig supplering – og i forlængelse af disse erfaringer laves der et opfølgende projekt beskrevet i denne rapport med flg. formål:

Formål med projektet

Den overordnede idé med dette projekt er:

- At sikre en tværgående evaluering og erfaringsopsamling af de foreløbige erfaringer med at kombinere højskoleophold med faglig supplering. (Nogle højskoler tilbyder desuden 10. klasses fag og voksenuddannelse (AVU, FVU eller VVU, se evt. dette link på [FFD](#). Det falder uden for dette projekts område).
- At styrke samarbejdet med det formelle uddannelsessystem og med de regionale Studievalgscentre omkring udbud og formidling af relevante suppleringsstilbud.
- At styrke højskolernes indsats i forhold til at informere og markedsføre mulighederne for faglig supplering over for relevante målgrupper.

Mål

Denne rapport er blevet til som en del af et projekt, og den har flg. mål:

Det er et mål at kortlægge højskoleelevers oplevelser og holdninger til kvaliteten af faglig supplering, målt på en række indikatorer, nævnt i rapportens indholdsfortegnelse, kapitel 2. Der skelnes mellem elever, der henholdsvis *selv har* eller *ikke har* gennemført faglig supplering, mens de var på højskole.

Der tages kontakt til unge, der *overvejede* at blive højskoleelever – men som *ikke blev det alligevel*. – Det er et mål at kortlægge, om en del af dem i givet fald var blevet højskoleelever, hvis de havde haft muligheden for at lave faglig supplering. (kapitel 3)

Det er et mål at forbedre mulighederne for samarbejde med nogle af samarbejdspartnerne i GS-Danmark og VUC gennem den kontakt, som tages til de respektive steder i forbindelse med dette projekt. (kapitel 4)

Der fremstilles en flyer med kortfattede og relevante oplysninger for unge, der potentielt kunne have glæde af kombinationsmuligheden højskole og faglig supplering – beregnet på uddeling til bl.a. vejledningskontorer. – Den lægges desuden på [nettet](#).

Hovedkonklusioner i denne rapport samles i en tryksag, beregnet på bl.a. politikere.

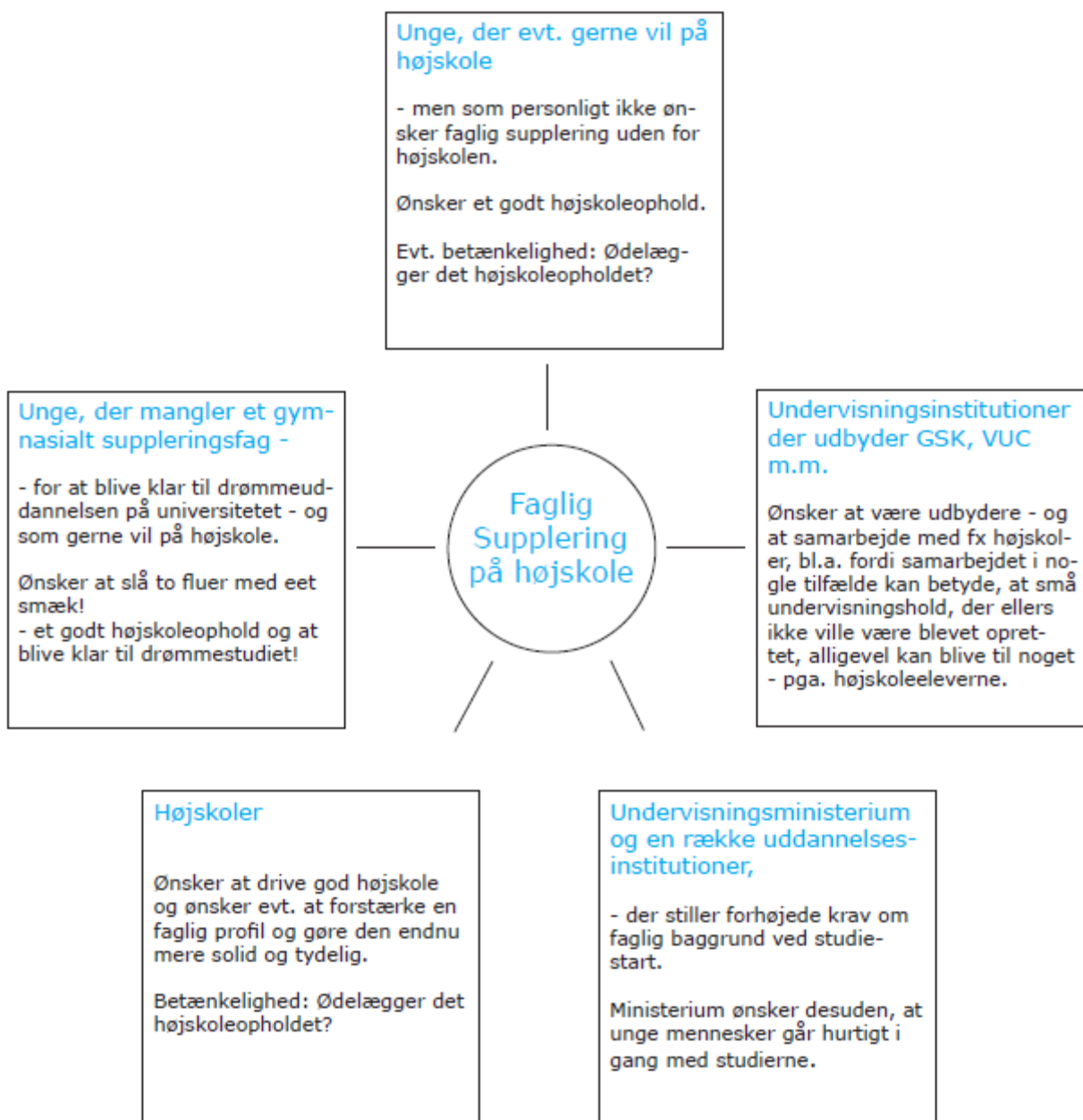
Der laves en begrundet indstilling til, hvordan man kan udvælge suppleringsfag for højskolen.

Der konkluderes, om det ud fra denne rapports viden anses for en god idé at lave faglig supplering på danske højskoler.

Interessenter

Her følger en skematisk oversigt over, hvem, der forventes at have de største interesser i spørgsmålet om faglig supplering:

Interessenter vedr. faglig supplering på højskole

Lovmæssigt grundlag for at lave faglig supplering på højskoler

Bekendtgørelsen siger:

§ 1 a. Undervisningsministeren kan fastsætte regler om, at en elev som en del af en folkehøjskoles, husholdningsskoles eller håndarbejdsskoles kursus kan følge prøveforberedende og kompetencegivende undervisning efter anden lovgivning, når denne undervisning højst udgør 15 timer ugentligt og er udbudt af en uddannelsesinstitution, som efter anden lovgivning er godkendt hertil. Undervisningsministeren kan endvidere fastsætte regler om vilkår for deltagelse i sådan undervisning og om ydelse af tilskud for den del af et kursus, hvor en elev følger sådan undervisning.

Stk. 2. Den undervisning, som en folkehøjskole, husholdningsskole eller håndarbejdsskole skal give til en elev, der følger den i stk. 1 nævnte undervisning, skal mindst udgøre 15 timer pr. uge, hvoraf mindst 11 timer skal være undervisning af bred almen karakter.

Stk. 3. Bortset fra prøver til forberedende voksenundervisning (FVU) kan prøver og eksamener ikke holdes på en folkehøjskole.

Bekendtgørelse af lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (frie kostskoler)

Der kan øjensynligt samarbejdes med alle relevante typer skoler, forudsat naturligvis at de er godkendt til undervisningen.

Begrebsafklaring

I denne rapport defineres faglig supplering som VUC-fag og gymnasiale kurser, udbudt af henholdsvis VUC- og HF-centre samt gymnasier. Der ligger en formel eksamen som afslutning på kurserne.

Det indsamlede materiale i denne rapport

Det er vigtigt at vide, hvad elever, der *selv* har lavet faglig supplering, mener om at lave faglig supplering, mens de er på højskole?

Lige så vigtigt er det imidlertid at vide, hvad *de andre højskoleelever* mener. Vender de tommelen op eller ned, og hvilke kommentarer har de til kombinationen?

Der er flere højskoleelever, der *ikke* lavede faglig supplering med i undersøgelsen end elever, der gjorde. Dette skyldes helt enkelt, at det er en beskeden gruppe, antalmæssigt, der foreløbig har gennemført et kombinationsforløb med højskole og faglig supplering.

Ud over eleverne selv er det naturligvis vigtigt at høre højskolerne, samarbejdspartnerne, vejledningscentre og ministeriet, hvad man har at sige om det nuværende og hvilke tanker der er / og kan blive om fremtiden.

Materialet i denne rapport bygger således på:

- Indsamlet materiale fra elever, der valgte at tage på højskole, efter det var gjort lovmæssigt muligt at lave faglig supplering *uden for højskolen*, mens man er højskoleelev. Det handler om kvantitative og kvalitative undersøgelsesformer i sammenhæng. 11 elever MED faglig supplering på højskole er med i undersøgelsen. 39 "almindelige" elever, som var elever samtidigt med fagligt supplerende elever – uden selv at deltage i den faglige supplering, er også med i undersøgelsen. De udgør en kontrolgruppe, der skal gøre det muligt at se, hvilke konsekvenser, den faglige supplering har på det øvrige højskolemiljø – set med andre øjne.
- 3 højskoler, Hadsten, Grundtvigs og Rønne Højskoler, har forsøgt sig med faglig supplering. De indgår i projektet og udtaler sig. Undervejs i projektet har Hadsten dog meldt fra, idet de ikke har haft held med projektet og vælger at lægge deres kræfter i andre projekter end dette.
- 2 elever *med faglig supplering* fra Grundtvigs Højskole og 9 elever fra Rønne Højskole er med i undersøgelsen. Elevbesvarelser fra højskoleelevernes kontrolgrupper fordeler sig som følger: Grundtvigs Højskole: 62 %, Rønne Højskole: 38 %, Hadsten Højskole: 0 % (39 elever i alt i kontrolgruppen)
- En række mennesker, der var interesserede i at komme på højskole, men som valgte ikke at gøre det alligevel, har svaret på spørgsmål, om deres tanker i den forbindelse, herunder om hvorvidt faglige suppleringsmuligheder spillede nogen rolle.
- Interviews med koordinerende vejledningscentre i GS-Danmark, Studievalg, VUC- og HF-centre, Rønne Gymnasium og Undervisningsministeriet.

Det er en svaghed ved rapporten, at der kun er en beskedent evidens at øse af, idet meget få højskoler og elever foreløbig har benyttet sig af mulighederne for kombinationen mellem faglig supplering og højskoleophold. Imidlertid er det i sagens natur nødvendigt at starte med dem, der – som nævnt – faktisk har gennemført – og med de højskoleelever, der har været på højskole sammen med de første.

Kapitel 2

Højskoleelevernes holdninger

Overskrifterne i dette kapitel afspejler spørgsmål, som elever har svaret på.

Denne skriftfarve i kursiv bruges til at citere elever, der har lavet faglig supplering

Samtidige elever, der IKKE SELV lavede faglig supplering, er citeret vha. denne skriftfarve i kursiv.

Desuden er det i de fleste tilfælde skrevet eksplicit, at bestemte udtalelser kommer fra enten den ene eller den anden gruppe af elever.

Hvad siger højskoleelever til muligheden for at kombinere højskole med faglig supplering uden for højskolen?

Er det tilfredsstillende, at der er elever, som kombinerer den traditionelle højskoledel med faglighed og eksamen uden for højskolen?

Ovenstående spørgsmål er selvfølgelig helt centralt, og det stilles til flere interessenter.

Spørgsmålet er grundlæggende og besvares i denne rapport af:

- a) Elever, der har lavet faglig supplering, samtidig med de var på højskole. Disse elevers erfaringer er vigtige, fordi de har prøvet det og kan fortælle, hvordan det virkede, og hvordan det evt. påvirkede højskoleopholdet i positiv og negativ forstand.
- b) Elever som har været højskoleelever *uden at lave faglig supplering* – men som har været der, mens andre elever lavede faglig supplering samtidig med højskoleopholdet.
- c) Unge, der tænker på at tage på højskole – og som selv gerne vil lave faglig supplering
- d) Unge, der tænker på at tage på højskole – og som IKKE personligt ønsker at lave faglig supplering (besvares i kapitel 3)
- e) Højskolerne selv (besvares i kapitel 4)

Ad a)

Elever, der har lavet faglig supplering mens de var på højskole, siger "ja" til spørgsmålet:

Alle undersøgelsens højskoleelever, der har gjort brug af faglig supplering, fortæller, at det er tilfredsstillende at kombinere højskole med faglighed uden for skolen.

Der er aldeles enighed om det, og ikke mindre end 9 ud af 10 siger, at det "i høj grad" er tilfredsstillende.

Ad b)

Elever som har været højskoleelever *uden selv* at lave faglig supplering

Langt de fleste (81 %) af dem, der *ikke selv* har lavet faglig supplering, men som har været højskoleelever sammen med nogen, der gjorde, er positivt stemt. 48 % af dem siger, at det "I høj grad" er tilfredsstillende, og 38 % siger, at det "I nogen grad" er tilfredsstillende.

11 % siger, det i ringe grad er tilfredsstillende – men altså stadig tilfredsstillende, mens 8 % siger, det slet ikke er tilfredsstillende.

Det ser altså ud til, at ordningen accepteres ret bredt, men tallene understreger også, at den faglige suppleringsordning ikke bare kan indføres på en højskole, uden begge skoleformer (højskolen og samarbejdspartneren) gør sig stor umage for at få mest muligt ud af sameksistensen, hvis det skal forstærke og ikke forringe oplevelsen af højskolelivet for det mindretal af højskoleeleverne, der laver faglig supplering.

En FS-elev (FS-elev = elev der har lavet faglig supplering) siger:

"At kunne kombinere et (kedeligt og hårdt) matematik suppleringskursus med et højskoleliv er simpelthen den bedste måde at kunne overskue sådan et matematikkursus på! At have "et liv" ved siden af matematikken hjalp til, at man hver tirsdag gad cykle gennem regn og blæst ned til VUC og lære matematik i 4 timer! Tilbage på højskolen kunne man evt. få lidt lektiehjælp af de andre elever:)"

En anden siger:

"Det var rigtig dejligt, at der var mulighed for at kunne kombinere højskolen med det ene fag, jeg manglede, men jeg ærgrede mig også, når jeg måtte undlade at deltage i fælles ting på højskolen, fordi jeg skulle til kemi, eller fordi jeg skulle læse. Det var dog ikke uoverkommeligt, jeg blev ikke stresset eller følte at det var for meget."

Er det vigtigt for højskolen at tage generelle forholdsregler, hvis der er elever, der laver faglig supplering?

Det er næppe en overraskelse, at skolerne nødvendigvis må gøre sig umage, hvis de indlader sig på faglig supplering. Men hvilke *konkrete* forholdsregler bør højskolen tage i den forbindelse. Nedenfor angives der svar fra elever, som *ikke selv* har lavet faglig supplering, under højskoleopholdet:

Det er meget interessant at se, at blandt dem, der ikke selv har lavet faglig supplering, siger ca. 3 ud af 5, at der bør tages særlige forholdsregler:

Eksempler:

"Jeg oplevede, at der i ny og næ blev lavet fællesarrangementer, mens gsk'erne "var i skole". Det burde ikke ske."

"Jeg tror på, at det er vigtigt, at højskole også er andet end studieforberedelse! Jeg tror, man skal være opmærksom på at gøre elever opmærksom på dette. Så alt ikke kommer til at handle om kommende studier, men også nye venskaber, sociale relationer og en oplevelse. For livet!"

"Der bør tages hensyn til, hvornår GSK-erne fx skal aflevere opgaver. Det er vigtigt, at man tager hensyn, da de har en større lektiebyrde end de andre elever."

Det er vigtigt, *"At de [højskolen, min indskydelse] tænker, hvilke fag og aktiviteter, der ligger i aftentimerne. Så eleverne ikke altid prioriterer højskolens aktiviteter frem for undervisningen."*

"Man bør nok være mere store mht. fravær!"

"At man kan erstatte fag [på højskolen, min indskydelse] med et VUC fag, så der er tid ....."

"Det er vigtigt, at der tages hensyn til de elever, der tager faglig supplering, så de ikke går glip af alt for mange væsentlige ting, der også hører med til det at gå på højskole. F.eks. rejser og vigtige sociale arrangementer."

"Først og fremmest tager jeg på højskole for at lære noget på højskolen og ikke andetsteds"

Konkret handling i forbindelse med faglig supplering:

Ovenstående udtalelser er relevante i forhold til overvejelser om at indføre faglig supplering, men svarene falder som relativt brede formuleringer, der nemt kan forekomme luftige og uden konkret indhold.

Derfor stilles også flg. spørgsmål.

Det første handler om, hvorvidt den faglige supplering bør samle og sammenføje eleverne: Bør der være flere elever, der samtidigt følger den samme faglige supplering uden for højskolen? – Og bør de derforuden følge et bestemt fag/en linje hjemme på højskolen?

Spørgsmålet til eleverne lyder:

Er det en god idé, at flere højskoleelever laver faglig supplering samtidigt
- og at de har fag eller linjer sammen på selve højskolen?

Det lader sig *ikke* gøre at finde signifikans i de svar, der gives på dette dobbeltspørgsmål. Her følger først svar fra dem, der *ikke* selv har lavet faglig supplering:

De, der ikke tog faglig supplering, fordeler sine svar på denne måde:

42 % af dem mener, at det er en god idé, at flere elever laver faglig supplering samtidigt og har fag og linjer sammen.

Resten af svarene fordeler sig over alle givne svarmuligheder fra: "Det er meget vigtigt" og "Det er vigtigt" til "Det spiller ingen eller næsten ingen rolle".

13 % ved ikke, hvad de skal sige til spørgsmålet.

De, der lavede faglig supplering, er klarere i mælet. De siger ja til spørgsmålet, og 90 % mener, at det henholdsvis er "en god idé"/"vigtigt" eller "meget vigtigt", at flere elever gør det samtidigt og har fag eller linjer sammen på højskolen. 10 % af dem mener, at det ingen eller næsten ingen rolle spiller.

En FS-deltager siger:

"Det var rart, at man stod sammen om "projektet" – Det, at man er flere om et fag, giver støtte, hjælp og et fællesskab. Trods det at vi kun var få, som tog kemi - var det dejligt at have de andre. Jeg synes desuden, at det er vigtigt, at der er flere elever på en linje - det har man en forventning om, når man som elev starter på en højskole!"

Ovenstående besvarelse antyder, at en af nøglerne til succesfuld indførelse af faglig supplering på højskole er at gøre meget for, at det IKKE kun er en enlig elev hist og pist, der laver faglig supplering.

Det leder til en antagelse af, at det er en god idé for den enkelte højskole at satse på kun ét eller få fag – og at lave ordningen, så den supplerer og kompletterer et indhold, *højskolen i forvejen fokuserer på*, når den evt. tilbyder kombination med faglig supplering uden for højskolen.

Bør der være lektiecafé på højskolen – for at understøtte den faglige supplering?

Det er meget interessant at se, at kun hver femte af dem, der laver faglig supplering, mener, der bør være lektiecafé.

Det ser i høj grad ud til, at det er værd at overveje, om det er umagen værd, og hvilke ressourcer, højskolen i givet fald med fordel bør bruge på en lektiecafé.

Det skal dog bemærkes, at nogle elever faktisk ønsker en lektiecafé og mener, det er *vigtigt* at have en sådan. Hvis man vælger at undlade en café, skal man være ekstra opmærksom på, hvad der ellers kan være med til at skabe et godt og trygt fagligt/socialt miljø uden for timerne.

En uformel lektiecafé de studerende imellem er formentlig under alle omstændigheder givende for nogle elever.

Mulighederne for at få faglig supplering til at virke i kombination med et almindeligt højskoleophold er bl.a. afhængige af meget jordnære og konkrete muligheder og forhindringer.

Vi har stillet nedenstående spørgsmål vedr. forventninger til den konkrete indretning af højskoleopholdet, dersom højskolen vælger at lade elever lave faglig supplering uden for højskolen:

Kan højskolens kalender og skema med fordel tage hensyn til forløbet med faglig supplering uden for højskolen?

Først besvarelser fra dem, der ikke lavede faglig supplering:

13 % af dem, der ikke lavede faglig supplering, er helt optimistiske og mener: "Ja, det kan sagtens passes sammen".

53 % af dem, der ikke lavede FS, mener, det lader sig gøre at tilpasse kalender og skema uden nævneværdige problemer.

23 % mener, at det er lidt generende, mens

10 % siger, det er meget generende, at der skal tages hensyn.

Nogle af højskoleeleverne (uden FS) udtaler flg.:

"Det er lidt generende, at der skal tages hensyn"

"Både ja og nej. Det er selvfølgelig ikke tilfredsstillende for elever, der "bare" ønsker et højskoleophold skal stå på stand-by, mens de, der supplerer, læser."

Ovenstående besvarelse viser ret tydeligt, at det er vigtigt, hvilket renommé, der skabes omkring den faglige supplering. Udtalelsen står i kontrast til mange elevudtalelser, der viser den modsatte holdning, nemlig at højskoleopholdet *ikke* går på stand-by, hverken for eleverne med eller eleverne uden faglig supplering.

I besvarelser kan der ligge henholdsvis konkrete overvejelser om, *hvorvidt det lader sig gøre* at tage hensyn og principielle/ideologiske overvejelser over, *om det BURDE kunne lade sig gøre*. Nedenstående er et eksempel på det sidstnævnte, en politisk/ideologisk holdning:

"Højskolerne bør bevare deres grundlag og ikke bøjes efter kedelige krav. Højskolerne er som regel i forvejen fleksible og bør ikke gå yderligere på kompromis, med at udbyde gymnasiefag, fordi videregående uddannelser kræver det. Det er fint, hvis man kan tage VUC fag sideløbende, men højskolen skal ikke indrettes efter stigende adgangskrav."

FS-eleverne svarer på det samme spørgsmål

(som lød: "Kan højskolens kalender og skema med fordel tage hensyn til forløbet med faglig supplering uden for højskolen?"):

Lidt flere end halvdelen (56 %) siger ja og fortæller, det vil være en fordel. Ca. en tredjedel mener, det er uden betydning at skulle tage et sådant hensyn, og ca. hver tiende siger nej – det kan *ikke* med fordel lade sig gøre.

En uddyber på denne måde:

"... jeg tror, det er svært at undgå, at GSK-eleverne føler, at de går glip af fagtilbud. Men det er jo en prioritering, man har gjort sig, når man starter på højskolen og samtidigt har valgt at tage GSK. Man kan jo ikke både vælge og vrage."

Udtalelser som denne understreger en nødvendighed af, at højskolen bevidst planlægger den tidsmæssige placering af fag i dag- og aftenskemaet nøje. Det er vigtigt, at det ikke bliver tilfældigt, om der ligger aktiviteter og fag på højskolen, samtidigt med, at FS-eleverne er til undervisning udenfor.

Det skal bemærkes, at der selvsagt ikke er noget nyt i, at en højskoles skema indeholder flere fag og tilbud samtidigt. Men i sagens natur er det her, som altid, nødvendigt at vurdere, hvad der kan tilbydes som differentierede fagudbud.

Se også efterfølgende elevkommentarer til yderligere nuancering af emnet:

"Højskolen bør tage hensyn til de elever, der har GSK, når de har specielle sociale arrangementer, og skemaet skal laves, så eleverne kan gå på den linje, de ønsker."

"Min eksamen faldt sammen med, at jeg brugte den sidste uge på højskolen derhjemme for at læse op til eksamen, og jeg kunne ikke komme med på højskolens studietur til USA. Det var jeg ked af, især at jeg gik glip af den sidste uge på højskolen."

Der bør "... tænkes over lektiebyrden og evt. oprettes lektietimer. Især ved eksamen er det vigtigt, at der tages hensyn til læseferie."

"Mit matematikkursus tog et års tid.

Dvs. at når jeg var færdig med højskolen og skulle tilbage til Roskilde, skulle jeg dermed også flytte mht. VUC stedet. Jeg ville ikke bo i Roskilde og så ta' til Hillerød hver gang for at have matematik.

Omvendt, var muligheden jo, at jeg så flyttede til Roskilde VUC.

Men jeg fik at vide, at pensummet ku' være anderledes osv. såå, måske man ku' lægge VUC skemaet om, så det ikke tog et helt år."

Kunne højskolen med fordel tilbyde andre faglige suppleringsmuligheder uden for højskolen end dem, den allerede tilbyder?

Hvis Ja - hvilke?

Der er ikke signifikans i svarene fra ikke-FS-eleverne på dette spørgsmål: Lidt flere end halvdelen siger ja til det og knap halvdelen siger nej.

Der er flg. bud fra dem, der siger ja til spørgsmålet om at tilbyde andre faglige suppleringsmuligheder.

"Da jeg gik på Rønne, var der kun tale om, de ville supplere med kemi B, men hvis der er stemning for det, kræves matematik A på mange uddannelser."

"Matematik, Samfundsfag. Generelt bare fag man skal bruge for at søge videregående uddannelser."

"Fag som der er lokalt til rådighed og gerne fag som har noget med højskolens andre fag at gøre."

"Sprogfag A-niveau (engelsk, tysk, spansk etc.), biologi B/A-niveau, matematik A-niveau."

"Gøre opmærksom på HF-flex, hvor man selv læser op med vejleder. Det er højskolen en oplagt mulighed for."

"Så længe det ikke tager overhånd, og højskolen bliver et sted at spise og sove. Der er masser af højskoler i Danmark, der konkurrerer, der bør derfor ikke stilles bureaukratiske regler et sted fra. Det er vigtigt, at højskolerne bevarer deres fulde selvbestemmelse.

Mange elever vælger i forvejen højskoler efter, hvad der kan bruges i senere uddannelse (som f.eks. medicin mm.)

"Så længe man kan supplere tæt på skolen eller måske endda på selve skolen, synes jeg, det kunne være rart med matematik og fysik, som der er mange elever, der har brug for. Men selvfølgelig ville et bredt tilbud af også sproglige fag være relevant."

Heller ikke blandt dem, der har lavet faglig supplering, er der en tydelig tendens i deres anbefaling. 56 % af dem siger ja og 44 % nej.

Hos dem, der sagde ja til flere fag, kan bl.a. følgende kommentarer ses:

"Samfundsfag, til dem der søger ind på jordemoderstudiet på kvote 2."

"Matematik"

"Der er mange andre fag, såsom psykologi, matematik og tysk, der kan have stor relevans for linjerne på skolen, og de videregående uddannelser."

"JA! Alt hvad man kan forestille sig! Sprog er oplagt."

Blandt nejsigerne finder vi bl.a. denne udtalelse:

"Jeg synes, man skal passe på med at tilbyde flere fag, end der allerede er. Det er jo stadig en højskole og ikke VUC."

Det er selvfølgelig ikke nok at undersøge faglige muligheder. – Mange mennesker er bekymrede for, om det sociale miljø slås i stykker og forfladiges - eller ligefrem forvandles til et godt terpe- eller forberedelsesmiljø, hvis man starter en faglig supplering med eksamen som supplement til højskoleopholdet.

Vi spørger:

Slår man det sociale miljø i stykker?

I hvor høj grad påvirkes det fælles, sociale miljø på højskolen - positivt og/eller negativt - når man har elever, der laver faglig supplering uden for højskolen?

Denne rapport ønsker også at vide, om elevernes erfaringer får dem til at ændre mening vedr. at kombinere højskoleopholdet med faglig supplering – pga. evt. tab af sociale værdier:

60 % af dem, der ikke laver faglig supplering mener, det sociale miljø er uændret. 23 % af dem siger, at det bliver ringere, mens 17 % siger, at det bliver *klart* ringere.

Det er væsentligt at høre, hvorfor man mener som beskrevet. Derfor følger her nogle uddybelser – først fra to kritiske, som ikke selv lavede FS.

Udtalelse fra en af dem, der mener, det bliver klart ringere:

"Når der kun er enkelte, der supplerer & derfor sidder med lektier, når andre har fri"

"Den optimale situation er selvfølgelig, at alle er samlet på skolen."

Det bemærkes, at der er bekymringer om en evt. opsplitning af højskoleholdet i to hold. Det skal også pointeres, at hvis der er flere, der laver faglig supplering samtidigt, og hvis det ikke kolliderer med de vigtige fælles almene højskoleaktiviteter i skemaet, er det tilsyneladende en mulighed at lave den faglige supplering.

Nedenfor følger uddybelser fra elever, som heller ikke har lavet FS, men som mener, højskolens sociale miljø forbliver uændret, selv om faglig supplering er en mulighed:

"Hvis de elever, der tager GSK, selv er gode til at prioritere deres tid mellem opgaver, skole og fællesskab." [kan det lade sig gøre, min tilføjelse]

"Det skal dog nævnes, at de elever, der tager faglig supplering, selvfølgelig ikke kan undgå at gå glip af sociale arrangementer. Synes dog ikke at det var noget stort problem, da jeg gik på højskole, og de, der tog faglig supplering, var ligeså meget med socialt i gruppen som alle andre."

Hvad siger de, der lavede faglig supplering til det samme spørgsmål?

80 % af FS-eleverne siger, det fælles, sociale miljø er uændret, mens 20 % siger, det bliver ringere ("Ringere" er den næstlaveste svarmulighed),
(Der var flg. svarmuligheder: "Klart ringere", "Ringere", "Uændret", "Bedre", "Klart bedre")

En af FS-eleverne siger:

"Der er ikke den store forskel. Man ved som højskoleelev, at det er ok at være på sit værelse alene engang imellem og lave sine lektier. Det gør alle også, selvom de ikke har supplering udenfor. Den enkelte elev ved også, at det er vigtigt at blive ved med at være social i højskolens aktiviteter og med de andre elever. Det handler om at prioritere, hvornår skal man lave lektier til suppleringsfaget, og hvornår har man tid til at være sammen med de andre. Ingen problem."

"Jeg blev opmuntret og tilskyndet af de andre elever på højskolen, så selv om det var surt at skulle af sted, så var det positiv respons, jeg fik på det."

En anden FS-elev siger det meget jordnært og ligeud:

"Det er noget pjat, når det påstås, at det sociale lider under den faglige supplering."

Påvirkes højskolens egen undervisning?

Det er relevant at spørge, om den faglige undervisning uden for højskolen spiller godt sammen med højskolens egen faglige undervisning – og om de to former for undervisning evt. forstærker hinandens positive og/eller negative forhold.

Derfor spørger vi eleverne:

Gør det noget særligt ved højskolens *egen* undervisning - positivt og/eller negativt - når man har elever, der laver faglig supplering uden for højskolen?

7 % af dem, der ikke selv har lavet faglig supplering siger, at udbyttet af højskolens egen undervisning bliver bedre:

Et stort flertal (68 %) mener ikke, det gør nogen forskel og siger, udbyttet er uændret.

En fjerdedel mener, at udbyttet bliver ringere, men ingen mener, det bliver "klart ringere", hvilket også var en svarmulighed.

Men hvad er det, der evt. bliver ringere ved højskolens egen undervisning?

Her er der svar fra en, som mener, at udbyttet af højskolens egen undervisning bliver ringere.

Vedkommende forventer, at:

"Eleverne, der tager supplering, vil klart prioritere de fag 'der betyder' noget, frem for de andre."

En anden siger:

"Hvis en stor del af eleverne ikke er der til timerne, vil det gå ud over undervisningen for dem, der er der."

En anden siger tilsvarende:

Undervisningen vil blive ringere, " ... da der vil være færre elever. VUC kurser gør ikke en bedre i faglige diskussioner eller en til et bedre menneske."

Udtalelserne ovenover understreger, hvor vigtig skemaplanlægningen er i forhold til, hvordan man vurderer en evt. faglig supplerings påvirkning af højskolens egen undervisning. Hvis timer/aktiviteter, som vurderes at være vigtige på højskolen, bliver blokeret af faglig supplering, anses det for at være alvorligt.

Der er altså igen en opfordring til bevidst og omhyggelig planlægning af skemaet, hvis højskolen vælger at lade eleverne lave faglig supplering uden for højskolen.

Ovenstående er hentet hos de mest kritiske over for faglig supplering. Blandt de elever, der ikke selv lavede faglig supplering, mener de fleste imidlertid som nævnt, at udbyttet af højskolens egen undervisning forbliver uændret:

Der siges fx:

"Man kunne ønske og forestille sig, at det ville højne niveauet og tempoet i højskolens egen undervisning, da GSK [gymnasial supplering] måske ville sætte en højere standard, men dette lader desværre ikke til at være tilfældet. Værd at overveje om man kunne speede tingene lidt op i den generelle undervisning og dermed holde eleverne skarpe og 'til ilden'."

"Eleverne med faglig supplering kan naturligvis ikke have det samme antal timer på højskolen som andre, men de timer, de har, får de stadig meget ud af, og det generer jo ikke de andre elever."

Ovenstående kommer som nævnt fra elever, der ikke selv har lavet faglig supplering. Nedenfor følger udtalelser fra dem, der *lavede* faglige supplering. Det er tydeligt, at der er flere, der forventer en forbedring af højskolens egen undervisning:

40 % mener, højskolens egen undervisning bliver bedre, mens en gruppe af samme størrelse (altså også 40 %) mener, den fortsætter med at have samme værdi:

En der mener, at udbyttet af højskolens egen undervisning bliver bedre, siger:

"Mange af de ting, jeg lærte på GSK-kemi, kunne jeg også genkende i mine fag på højskolen, så dette var en klar fordel, GSK-eleverne havde."

Dette faglige overlap bliver vurderet forskelligt af forskellige højskoleelever. I dette tilfælde anses det altså for en fordel, at en højskoles faglighed og den faglige supplering *uden for* højskolen kan lappe ind over hinanden.

Overlappet kan ses som en differentiering, som man kan være glad for eller ked af efter personligt temperament:

"Mange kemiske ting bliver forklaret i GSK kemi og i medicinundervisningen, men ofte på et lavere niveau."

Ca. 20 % af disse elever (som har lavet faglig supplering) mener, at højskolens egen undervisning bliver ringere.

Uændret værdi af den faglige undervisning:

Her følger en udtalelse fra en af dem, der mener, udbyttet af højskolens egen undervisning er uændret:

"Der var kun ét fag jeg gik glip af, og det var et lille fag, som kun lå en gang om ugen. Det gjorde derfor ikke nogen forskel, da jeg havde fået dispensation for det fag. Hvis mange elever skulle til supplering, og det faldt sammen med den daglige undervisning (mit suppleringsfag lå om aftenen), ville det nok virke forstyrrende, både på resten af holdet, på underviseren og på ens eget udbytte af faget."

Igen en påmindelse om hvor vigtig skemaplanlægningen er.

Hvilke kompetencer får man af kombinationen?

En tanke kunne være, at man måske får mere ud af både højskoleliv og den faglige supplering end summen af de to ting tilsammen. Et spørgsmål er altså: Giver de to ting synergieffekt?

Derfor har vi spurgt eleverne:

Hvilke kompetencer har du fået gennem kombinationen af højskoleliv og den faglige supplering? Tænk gerne bredt og dagligdags.

Her er en række udvalgte elevudtalelser, der bidrager til at få et indblik i, hvilke kompetencer de unge selv oplever at have fået ved kombinationen:

”Det var rigtig godt at tage suppleringen, mens man gik på højskolen, da de andre elever, der også tog supplering, hele tiden var omkring til at spørge om hjælp osv. Det var også en god måde, man lærte at administrere sin tid, da det at gå på højskole er meget socialt. Man lærte at finde tid til det faglige samtidig med spas og løjer. Det virkede fint for mig. Og jeg slog to fluer med et smæk :)”

”Det har givet mig mere selvdisciplin. Jeg skulle prioritere, disponere og planlægge på egen hånd.”

”Det er godt at skulle administrere balancen mellem socialt liv og faglighed på det plan, at der er et eksamensfag blandt det sociale. Det er med til at lære eleverne lidt om, hvordan dagligdagen (i videre studie) kommer til at være.”

”Jeg kunne komme ind på min uddannelse, hvilket var mit primære mål. Selvdisciplin er også noget, som jeg har måttet finde i mig selv, da der altid var andre hyggeligere ting end kemi-lektier, man kunne lave på højskolen - især da jeg skulle læse op til eksamen, læste jeg meget koncentreret, fordi jeg havde den gulerod, at når jeg var færdig, ville jeg kunne komme op på skolen igen og nyde den sidste weekend. Jeg har også fået enormt positiv respons fra mine venner på højskolen. De var alle meget imponerede over, at jeg kunne begge dele på en gang. Det er muligt at kombinere det sociale og det faglige.”

Og her er det måske stærkeste indslag fra undersøgelsen om dobbelt udbytte af kombinationen, idet et ungt menneske opdager, at vedkommende var på vej ud i en blindgyde i form af en forkert studiestart, som vedkommende ville have fortrudt, hvis den var gjort til virkelighed:

*”Jeg ville aldrig ha’ startet på matematik (da jeg hader faget), hvis ikke jeg ku få lov at have 4 super måneder med en masse andet spændende på højskolen. Jeg ville måske heller aldrig ha taget på højskole, hvis ikke det var, fordi jeg skulle tage matematik:). Jeg ville læse sociologi, og derfor havde jeg brug for matematik på b-niveau. På højskolen valgte jeg sociologi som fag, så jeg kunne være helt sikker i min sag. Men det viste sig ikke at være dét, som jeg havde troet og ville læse. Derfor blev jeg klogere på mig selv, og at jeg derfor ikke behøvede matematikken alligevel. Det var en fed mulighed for at gøre to ting på en gang:) **Havde jeg ikke gået på højskolen, havde jeg måske startet studiet som jo egentlig ikke var mig!**” [Min fremhævelse]*

En anden siger:

”Der er fint og rigeligt plads til gymnasial supplering i et højskoleophold, man mister ingenting, men får til gengæld både det sociale ved at gå på højskole og det faglige ved at tage GSK med i samme omgang, hvilket sparer vores dyrebare sabbattid.”

Der er især udsagn om, at det giver mening, og at det lader sig gøre at lave faglig supplering på en forsvarlig måde og samtidig have et godt højskoleophold.

Glæde af den faglige supplering EFTER højskoleopholdet

Kan man bruge den faglige supplering til andet og mere end den formelle kvalificering til studiet. Det må man selvsagt spørge om, da højskoler naturligvis ikke ønsker at stå som et bekvemt redskab for tom indlæring uden relevans.

Derfor har vi spurgt eleverne:

I hvor høj grad har du haft(/forventer du at få) glæde af din faglige supplering uden for højskolen efter dit højskoleophold?

Der er grund til at tro, at der kommer mere end en tom karakter ud af det, når man dømmes efter elevens udsagn:

60 % har haft/forventer at få stor glæde af det
40 % har haft/forventer at få nogen glæde af det
0 % mener, det ingen forskel gør.

Det er relevant at henvise til en anden rapport, der er lavet om forberedelse til medicinstudie på Rønne Højskole. Her viser det sig, at både kommende medicin-, sygepleje- og jordemoderstuderende har gavn af en faglig undervisning i faget medicin-/sygepleje. For nogle af disse elevs vedkommende var denne undervisning en kombination af faglig supplering ”indenfor” i skolens egen undervisning og uden for skolen i form af GSK.

Er mulighederne for kombination kendte?

Muligheden for at lave kombinationen faglig supplering og højskoleophold er selvsagt afhængig af, om de unge mennesker er/bliver klar over, at det lader sig gøre.

Derfor spørger vi:

Kendte du til muligheden for faglig supplering på højskole, inden du startede på din højskole?

Ca. en fjerdedel (26 %) af dem, der ikke lavede faglig supplering, vidste IKKE, at muligheden eksisterede, før de startede på højskolen.

4 procent blev gjort opmærksom på det af en vejleder inden.

Det betyder ikke nødvendigvis, at vejlederne undlader at gøre opmærksom på muligheden. Det kan også hænge sammen med, at mange unge slet ikke benytter sig af officielle vejledere.

Flere vejledere gør imidlertid opmærksom på, at de rent faktisk normalt *ikke gør* eksplicit opmærksom på denne mulighed. Kombinationsmuligheden mellem højskole og faglig supplering bliver som regel kun nævnt, hvis den unge af sig selv giver eksplicit udtryk for højskoleinteresse og behov for faglig supplering.

Det er vigtigt at lægge mærke til, at højskolerne ikke er lykkedes med eller måske ikke har haft til hensigt at gøre tydeligt opmærksom på kombinationsmuligheden (højskole + faglig supplering), inden eleverne starter på højskolerne. Det viser sig nemlig, at kun 37 % føler sig gjort opmærksom på muligheden inden højskolestart (i gruppen af elever der IKKE benytter sig af det).

Ca. hver tiende af gruppen, der ikke benytter sig af muligheden, har set muligheden på nettet.

Der er ingen i denne gruppe, der er blevet gjort opmærksom på det af andre unge i samme situation uden for højskolen.

22 % har hørt om muligheden for kombination af faglig supplering og højskole på anden måde.

Her følger eksempler på kommentarer om, hvor man fik oplysningerne om faglig supplering fra:

"Jeg vidste det ikke, før jeg startede på Højskolen"

"Fandt ud af det, da jeg læste om højskolen på nettet."

"Højskolens hjemmeside."

"Jeg vidste det først nu." [altså ved denne undersøgelse]

"Jeg har aldrig tænkt over det."

"På mit gymnasium var der en ude og fortælle (en der havde gået på højskole), at man kunne tage VUC på højskole, herefter så jeg, at der var VUC på min højskole."

Det samme spørgsmål, om hvor man kender muligheden fra, er blevet stillet til FS-eleverne.

Her er fordelingen af svar anderledes.

Her mindes en tiendedel at have hørt om muligheden fra en vejleder.

40 % husker at være blevet gjort opmærksom på det af højskolen.

Og i denne gruppe er der 10 %, der har hørt muligheden omtalt af andre i samme situation.

70 % i denne gruppe har set det på nettet.

Andet: 10 %

Der fortælles bl.a.:

"Min fætter anbefalede mig Rønne Højskole for at blive bedre stillet mht. optagelse på medicin. Da jeg så også opdagede, at man kunne opgradere sit keminiveau med GSK-fag, var jeg solgt."

"Jeg så det bl.a. på højskolens hjemmeside! Og tænkte YES :D"

"Jeg læste det på højskolens hjemmeside, at der var mulighed for at tage et suppleringsfag på byens VUC."

Gode ideer?

Måske kan vi hente flere ideer fra de unge selv angående udbredelse af viden om ordningens eksistens. Der blev spurgt:

Har du gode ideer til, hvordan flere kan gøres opmærksom på muligheden for at lave faglig supplering, mens de er på højskole?

De får direkte "taletid" her:

"Man kunne smide en reklame ind på Facebook."

"Det kunne være mere synligt, mange fra min højskoleårgang vidste ikke, at muligheden var der. For eksempel kunne man, når man sendte et informationsbrev ud til de folk, som havde betalt depositum, skrive, at der er mulighed for supplering, og hvor man kan henvende sig, hvis man gerne ville høre mere om det."

"Tydeligt opslået på hjemmesiden"

"Reklamer på nettet og ved studievejledere, det var der, jeg fandt info."

"Stande på videregående uddannelsesinstitutioner"

"Annoncer på gymnasierne."

"Mere promotion! Da der er mange, der gerne ville have haft muligheden, men kendte den ikke. Flere brochurer på gymnasier, da det er der, folk beslutter sig."

"Informer de mange studievejledere og hæng nogle plakater op rundt omkring."

"Der reklameres med det, når højskolen tager på uddannelsesmesse (hvor jeg så reklame for højskolen). Det kan reklameres i sammenhæng med GSK supplering (altså fra statens side), at man kan tage det på enkelte højskoler."

"Via højskolernes hjemmeside." (FFD)

"Vejledere på uddannelserne, bedre samarbejde højskolen & VUC imellem."

"Hvis muligt og ikke allerede gjort, kan man på en eller anden måde til åbent hus på de uddannelser, der kræver evt. faglig supplering, gøre de unge besøgende klar over at dette er en mulighed."

*"Hvis man inden højskolestart vedlægger en brochure med info omkring det."
(også når man bestiller "Højskolebogen")*

"Selvfølgelig i den samlede højskolekatalog (hvis det da ikke allerede er der!!!) på nettet... Links fra andre sider, som er fagligt relevant i forhold til, hvilken supplering der er tale om."

"Mere reklame for det - både på højskolerne, deres hjemmesider, men også på VUCs sider og steder! Det ville hjælpe en masse unge på vej - både mod mere uddannelse, men også mod at prøve at ta' på deres livs oplevelse ved at være på højskole :)"

Hvorfor højskole i det hele taget?

Når der laves kombinationsforløb på højskolen, er det selvfølgelig vigtigt at vide, om eleverne er interesserede i *både* højskolelivet og den faglige supplering, da ingen kan være interesserede i højskoleelever, der kun har sans for den faglige supplering og ingen interesse for almindeligt højskoleliv. Vi vil desuden gerne undersøge, om man ændrer holdning til højskolens og den faglige supplerings vigtighed, når man kommer på højskole.

Vi spurgte:

Hvorfor tog du på højskole?

Når man sammenligner svar på dette spørgsmål fra elever i de to grupper, der henholdsvis lavede eller ikke lavede faglig supplering, er der især én interessant forskel:

Ca. en femtedel af IKKE-FS-eleverne kommer på højskole bl.a. for at forbedre mulighederne for at komme ind på drømmestudiet.

Det tilsvarende tal for FS-eleverne er langt større: 70 % af dem havde dette som en del af begrundelsen for at komme på højskole.

Læg dog mærke til, at halvdelen af IKKE-FS-eleverne *også* kommer for at udvikle sig fagligt. Det tilsvarende tal hos FS-eleverne er på 60 %.

Topscoreren i begge grupper er ganske interessant. **Begge grupper anser det sociale fællesskab for at være en væsentlig grund til at tage på højskole.**

Der er **flest FS-elever**, der nævner socialt fællesskab som en af grundene til at tage på højskole.

Sådan ser tallene ud, når man spørger, hvorfor højskoleeleverne kommer på højskole:
(Der var mulighed for at svare flere ting samtidigt)

	De, der <i>ikke</i> har lavet faglig supplering: Tal i procent	De, der har lavet faglig supplering: Tal i procent
For det sociale fællesskab	82	90
For at udvikle mig fagligt	50	60
For at få forbedrede muligheder for at komme ind på drømmestudiet	21	70
Familie/venner anbefalede det	29	20
En vejleder anbefalede det	4	0
For at få et pusterum	46	40
Andet	18	10

Her følger nogle uddybende kommentarer på ovenstående tal (Svarene er ikke grupperet efter, om eleverne har lavet faglig supplering):

"Jeg tog ikke faglig supplering. Jeg mener, at man kan lære rigtig, rigtig meget af at gå på højskole, men ikke andet end at opfylde regeringens krav, ved at tage suppleringskurser. Supplering under højskole er kun godt, fordi det er et nødvendigt onde."

"For at kunne fordybe mig uden presserende eksamener og prøver"

"Jeg nød selvfølgelig det sociale og pusterum, men hovedårsagen var pga. drømmestudie..."

"For at få en oplevelse for livet!"

"For at gøre brug af højskolens rejselinje."

"Jeg ville gerne prøve noget nyt og lære et nyt sprog-"

"For at kunne fordybe mig uden presserende eksamener og prøver"

"Kommunepulje samt "journalistlinjen". Perfekt sammensat til mig, der som elev med anden etnisk baggrund, gerne ville læse til journalist."

"For at udvikle de sider af mig selv, som efter mange års skolegang stadig halter. Fx det sociale som går tabt, når man allerede er stræbsom i skolen."

Var du blevet højskoleelev – hvad enten højskolen havde tilbudt faglig supplering eller ej?
Det er selvfølgelig af stor betydning at vide, om eleverne selv vurderer, at muligheden for faglig supplering var afgørende for, at de kom på højskole.

Vi spørger derfor, hvilken betydning det havde for deres valg:

Var du blevet højskoleelev, hvad enten der havde været tilbud om at lave faglig supplering uden for højskolen eller ej?

Hos dem, der ikke tog imod tilbuddet, vurderes det, at det næsten ingen forskel gjorde:

96 % her siger: "Ja, jeg var blevet højskoleelev, hvad enten der havde været tilbud om faglig supplering eller ej."

4 % fortæller, at de måske var blevet højskoleelevator, hvad enten ...

Og INGEN siger, det ville have stoppet dem i at blive elev.

Ovenstående oplysninger gælder elever, der IKKE selv lavede faglig supplering.

Når vi går til dem, der brugte tilbuddet om faglig supplering, viser det sig til gengæld, at det var afgørende for nogen, om muligheden var der eller ej.

Halvdelen ville være blevet elev under alle omstændigheder.

20 % ville *måske* være blevet højskoleelevator, og **30 % siger, de IKKE ville være blevet højskoleelevator, dersom muligheden for faglig supplering ikke havde været til stede.**

Her følger nogle uddybende kommentarer fra dem, der valgte faglig supplering.

Først fra nogen, der siger "Ja" til alligevel at være kommet på højskole, med eller uden faglig supplering:

"Ja, det tror jeg, at jeg ville, så havde jeg bare ventet et år mere med at starte på uddannelse."

"Men måske ikke på dette tidspunkt."

Tilsvarende en kommentar fra en der MÅSKE ville være blevet højskoleelev alligevel:

"Det var en ren tilfældighed, at jeg så, at Rønde Højskole tilbød kemi og samtidig havde en studieforberevende linje – med linjer/fag der interesserede mig. Hvis jeg ikke lige var faldet over dette, havde jeg ikke valgt RHE (da jeg ikke havde hørt om skolen før)

Fra gruppen, der siger: "Nej, jeg var ikke blevet elev på højskolen uden faglig supplering" lyder det bl.a.:

"Jeg blev nødt til at have Kemi B inden juli 2008."

"Jeg kom hovedsageligt for GSK-kemi"

Kapitel 3

Hvad siger de, der var interesserede, men som alligevel valgte højskolen fra?

Overskrifterne i dette kapitel afspejler spørgsmål, som er stillet til højskoleinteresserede, der valgte højskolen fra

Vi har henvendt os til knap 300 mennesker, der har henvendt sig til en højskole og alligevel valgt højskolen fra. 57 af disse adspurgte har deltaget i en spørgeundersøgelse.

Citater er skrevet i kursiv.

Første spørgsmål ud af 4 til dem lød:

Spillede det nogen rolle for dit (fra)valg af højskole, om der tilbydes faglig supplering (GSK, HF-enkeltfag m.v.) samtidigt med det almindelige højskoleophold?

18 % svarede, at det spillede en rolle, mens 82 % svarede, at det ikke gjorde nogen forskel.

Eksempler på udtalelser fra mennesker, der sagde "Ja, det spillede en rolle":

"Jeg overvejede at tage kemi på B-niveau. Men også sprogfag kunne tilbydes, fx spansk."

"Det var på vegne af min søn jeg bad om materiale om højskolen, og det var netop pga. GSK, at han var interesseret."

"Jeg valgte at ikke tage på Rønne, på grund af manglende fag."

"Jeg tænkte på at tage på Rønne Højskole, netop fordi I udbød GSK kemi - fordi jeg troede, jeg skulle læse medicin."

"Jeg havde bare brug for et halvt år, hvor jeg gjorde ting kun af lyst. Et frirum uden eksaminer, og fordi jeg tror, at der er meget mere energi omkring et fag, som du vælger, fordi det interesserer dig. Jeg tror også, det er meget positivt at gøre noget, du ikke nødvendigvis har et "bevis" på

bagefter. Jeg ville derfor ikke have valgt faglig supplering, men heller ikke Rønde Højskole, fordi jeg har en idé om, det ville ødelægge oplevelsen lidt, at andre skulle til eksaminer og være trætte af matematik, eller hvad de nu havde valgt."

"Jeg manglede nogle suppleringsfag for at søge ind på medicinstudiet, men der blev ikke udbudt alle dem, jeg søgte. Og desværre kun B-niveau. Jeg havde ikke et C-niveau, så det ville jeg også gerne have taget."

Eksempler på udtalelser fra mennesker, der sagde: "Nej, det gjorde ikke nogen forskel:

"Det var slet ikke sådan noget, jeg gik efter, da jeg kiggede på højskole."

"Jeg overvejede på intet tidspunkt at tage på højskole pga. faglig supplering."

"Højskole opholdet er for min mand so he can lære dansk sprog og kultur og vi er blevet anbefalet at vente intil we har flyttet til Danmark."

Spørgsmål 2 af 4 til interesserede, der alligevel ikke tog på højskole:

Kunne højskolen med fordel tilbyde andre faglige suppleringsmuligheder (andre fag/andre uddannelsesinstitutioner) uden for højskolen end dem, den allerede tilbyder?

Procentsatserne for svarene "Ja" og "Nej" til dette spørgsmål stemmer overens med svarene på spørgsmål 1 ovenfor:

19 % siger "Ja", og 81 siger "Nej" til spørgsmålet om flere fag.

Eksempler på udtalelser fra mennesker, der siger "Ja":

"Det tror jeg måske nok, at den kunne, men højskolerne skal også passe på, at de bliver for meget, ud over bare det at være højskole. Højskole har også en værdi i sig selv, uden alt for meget lir."

"I har meget med natur og aktivt udeliv. Hvad med at kombinere med fag/gsk, som forbereder til naturvidenskab generelt og ikke kun sundhed."

"Matematik i forbindelse med medicinlinjen."

"Altså arkitektur"

"Måske noget musik..."

"Altså alle supplerende fag har jo i princippet interesse .... Via en tæt dialog med uddannelsesinstitutionerne, der udbyder jeres fag som gradsuddannelse, så kan man jo samordne sine suppleringsmuligheder, så de er tilpasset linjerne."

"Mere Dansk og kultur for voksne (35 - 55 aarige)"

Eksempel på udtalelse fra en, der siger "Nej":

"... Da jeg i sin tid overvejede Rønne Højskole, var det udelukkende pga. den medicin-retning man tilbød. Om der havde været andre tilbud, havde ingen forskel gjort."

Spørgsmål 3 ud af 4 til interesserede, der alligevel ikke tog på højskole:

Kendte du til muligheden for faglig supplering, mens man er på højskole, inden du kontaktede højskolen?

Dette spørgsmål kan besvares med mere end ét svar for den enkelte.

5 % var blevet gjort opmærksom på det af en vejleder og kontaktede af den grund højskolen.

56 % fortæller, de ikke vidste det, før de så det i højskolens materiale (på nettet, i telefonen eller i udsendt materiale)

Der er også nævnt forskellige andre muligheder, som fx at have hørt det fra en tidligere/nuværende højskoleelev.

Eksempler på udtalelser:

"Jeg tror, jeg fandt ud af muligheden for GSK på højskole i en avisartikel. Derefter søgte jeg oplysninger på nettet og bestilte materiale."

"Jeg var ikke ude efter faglig supplering, men efter et ophold som ville gøre mig klar til jordemoderskolen eller sygeplejerskeskolen... og ville gerne ud at rejse."

"Det var ikke det, jeg kiggede efter - jeg ville til Afrika."

"Jeg kender ikke ordet Supplering."

"Jeg søgte efter højskoler med kemi B supplering, men havde ikke brug for det alligevel."

Endelig sidste spørgsmål - spørgsmål 4 ud af 4 til interesserede, der alligevel ikke tog på højskole:

I hvor høj grad er det sandsynligt, at du var blevet højskoleelev, hvis der havde været andre/flere tilbud om at lave faglig supplering uden for højskolen?

4 % fortæller, det er meget sandsynligt

6 % at det er sandsynligt

87 % fortæller, at det ikke havde gjort nogen forskel, og

4 % at det havde forringet chancerne yderligere

Eksempler på udtalelser:

"Jeg gik ikke efter den faglige supplering, men simpelthen en anden linje for skolen. Derfor valgte jeg ikke at tage på Rønne Højskole."

"Jeg valgte at tage på en rejsehøjskole i stedet."

"Jeg har været på højskole, bare ikke Rønne Højskole"

"Linierne, højskolen tilbød, var ikke noget for mig!"

"Jeg gik efter kemi, og derfor var jeg interesseret i jer. Min søn er natosoldat og kommer først hjem til DK igen 1 måned efter, at jeres kursus startede, så var det ikke aktuelt."

"Der er stadig en mulighed at vi vil bruge Rønne Højskole, men ikke for til næste aar.....vi har gemt jeres information...Tak"

"Jeg valgte jo ikke rønne på grund af i ikke havde dansk og matematik."

Kapitel 4

Hvad siger de øvrige interessenter om den faglige supplering?

(De øvrige interessenter – ud over eleverne – er højskoler; udbydere af faglig supplering; vejledningscentre; uddannelsesinstitutioner og ministerium. Nedenstående bygger på henholdsvis interviews eller skriftlige besvarelser.)

Grundtvigs Højskole

Nedenfor udtaler Grundtvigs Højskole sig om sine overvejelser og erfaringer vedr. udbydelse af faglig supplering. Direkte citater er skrevet med kursiv og stammer alle fra forstanderen.

Hvilke fag har eleverne mulighed for at tage?

Grundtvigs Højskole har valgt en bred tilgang, og forstanderen fortæller, at de tilbyder: *”Alle fag på VUC-Nordsjælland inden for lovens rammer. I praksis primært tirsdag og/eller torsdag og/eller aftener.*

Man tilmelder sig VUC på lige fod med alle andre, og VUC står for undervisningen på VUC.”

Hvilke elevgrupper retter tilbuddene sig mod?

Forstanderen svarer: *”Primært unge med ungdomsuddannelse som mangler et fag/niveau for at søge ind på en videregående uddannelse.”*

Hvor (geografisk i forhold til højskolen)?

”VUC-Nordsjællands, - ca. 15 min. på cykel/20 minutter med offentlig transport/gang”

Hvordan er undervisningen passet ind i højskolens kalender?

Vi har spurgt, hvilke ting der evt. er gjort for at tilpasse kalenderen – eller omvendt for at tilpasse GSK-tilbuddet til højskolens forløb? Forstanderen svarer:

”Højskolens kalender passer fint med VUCs; dog starter eleverne en uge senere på højskole om efteråret (men hvis man har reserveret plads, er det ok for VUC)”

Hvad fungerer, og hvad fungerer ikke/dårligt (vedr. modellen og organiseringen)?

Det er nemt for både VUC og højskolen, fortæller man; både periodemæssigt og fagmæssigt, hvis man erstatter et fag på højskolen.

Det har stort set ikke betydet flere elever på højskolen.

Elever vil generelt hellere have undervisning på højskolen/føler man skal tage væk og går glip af noget.

Opmærksomhed!

Hvordan gør I de unge opmærksom på, at tilbuddene eksisterer? – spørger vi.

Højskolen fortæller, at man skriver om det i mail til alle, som bestiller brochure.

Det står på skolens hjemmeside og i brev, som er vedlagt brochure.

Det står på beskrivelse af højskolen på siden hos Folkehøjskolernes Forening i Danmark, FFD.

Da man tilsluttede sig ordningen, havde man en HF-vejleder ude på højskolen: 1 elev valgte muligheden (og droppede ud af HF-enkeltfag, da hun ændrede fremtidsudsiger, som ikke involverede behov for matematik)

Rækker denne kontakt længere end til de elever, der i forvejen overvejer at tage på højskole?

Nej, det er få elever, der benytter sig af tilbuddet, og det er typisk dem, der i forvejen ville komme på højskolen, fortæller man fra skolen.

Dermed fortøner en del af højskolens formål med overhovedet at gøre det, og det er problematisk. Det er højskolens erfaring, at kombinationsforløbet mellem højskole og VUC ikke bliver tilbudt som mulighed til dem, som overvejer at tage HF-enkeltfag på VUC. De kender ikke muligheden, mens de, som overvejer højskole, jo netop vil højskole.

Hvad får eleverne ud af det?

Hvilke kompetencer udvikler eleverne, og hvilken betydning har opholdet for deres videre forløb?
"De lærer noget konkret, som kan sikre dem en eksamen på et givet niveau, som de har brug for," fortæller forstanderen.

Hvad betyder kombinationen af højskoleophold og kompetencegivende undervisning for højskolens læringsrum?

"Vi har en elev, som er sprunget fra (efterår 2007) og en elev, som har gennemført HF-enkeltfag (forår 2008). Det er for lille et grundlag til at udtale sig med stor vægt."

Har det betydet en forskel på timerne på højskolen?

Vi spørger: Stiller det andre krav til læreren, når højskolen gennemfører kombinationsforløbet? Opleves det mere seriøst, når nogle elever vil være på højskolen med en primær faglig indgang, eller tværtimod mindre seriøst fordi det kan virke som andenrangstimer?

Forstanderen fortæller: *"Jeg kan se problematikken - men kan ikke konkludere noget ud fra en elev, som har gennemført.*

Hun var meget seriøs både med højskole og HF-enkeltfag, da hun skulle bruge kemi på højere niveau for at komme ind og læse kemi. Men generelt vil det ikke være anderledes, end de elever vi har, som kommer som forberedelse til optagelsesprøver på journalist-, foto- eller kunstuddannelser."

Vi spørger, om det er det vigtigt:

- at den kompetencegivende undervisning lægger sig op ad nogle af de fag, eleven har på højskolen?

"Det er ikke vigtigt." – fortæller man fra højskolen.

- at der er flere elever, der går på det samme hold?

"Det er ikke vigtigt for skolen, men jeg tror, det vil betyde noget for, at man har nogle at læne sig op ad" fortæller forstanderen.

- at skolen har medtænkt kombinationsforløbet i skemaplanlægningen?

"Vi har ændret ugeskema, så C-faget, der tidligere lå tirsdag formiddag og torsdag eftermiddag (og D-faget omvendt) har skiftet plads, så det ligger tirsdag og torsdag formiddag (og D-faget om eftermiddagene) af hensyn til evt. VUC-forløb." – Så ja, det er nødvendigt at tage det med i sit skemadesign.

- at der er lektiecafé på højskolen?

"Nej - der er skriveborde på alle værelser," forklarer man.

Kræver ordningen, at de øvrige elever tager særlige hensyn?

"Nej - men de skal selvfølgelig undlade at lokke med attraktive alternativer til at tage af sted."

Rønne Højskole

Snæver tilgang

Rønne Højskole har valgt en snæver tilgang til faglig supplering uden for skolen forstået på følgende måde. Man tilbyder ét GSK-fag, kemi på B-niveau.

Tilbuddet er planlagt til nøje at passe til nogle af skolens øvrige faglige tilbud.

Rønne Højskole fortæller, det er vigtigt, at den faglige supplering lægger sig op ad skolens profil og fag i øvrigt – og dermed, at den lægger sig op ad den idé, der i forvejen kendetegner højskolen. Man er meget målrettet mht. faglig supplering (GSK), og man bruger GSK'en som en styrkelse af skolens profil.

Den overordnede strategi er, at den faglige supplering *uden for højskolen* sker i sammenhæng med højskolens egne linjer/timer i fx medicin / socialpædagogik og Life Navigator, (Life Navigator er en ny psykologilinje med fokus på studieforberedelse og selvudvikling.)

Hvem retter tilbuddet sig mod?

Tilbuddet om faglig supplering retter sig mod: "4.-5. G'ere".

Højskolen fortæller, at det måske især er dem, der i forvejen plejede at komme på Rønne Højskole, der kommer og tager GSK, og som tidligere kom ind på studier via kvote 2 - efter at have været på højskolen. Elever der ikke helt har det, der skal til for at komme ind på en videregående uddannelse.

Mellem 5 og 10 elever pr. hold har været GSK-elever.

Hvor?

Konkret går eleverne til sit suppleringsfag (GSK) hos genboen, helt bogstaveligt. På den anden side ad vejen ligger Rønne Gymnasium, som deltager i et aktivt samarbejde med højskolen.

Programmet planlægges, så det passer helt til højskolen.

Programmet for den faglige supplering lægges, så det passer helt til højskolens øvrige program. Andre folk fra lokalbefolkningen er velkomne på kurserne, men man sammenlægger IKKE holdet med gymnasieelever.

På gymnasiet oprettes hvert semester et *selvstændigt* hold af højskoleelever – sammen med enkelte andre deltagere, som kommer fra byen eller oplandet – men som altså hverken er højskole- eller gymnasieelever. På den måde bliver tilbuddet en fordel for flere, og det kan planlægges, så programmet passer helt til højskolens skema og kalender. Eftersom programmet er planlagt for højskoleeleverne, er det ikke generende, når højskole og gymnasium eksempelvis starter og slutter tidsmæssigt forskudt eller tager på udenlandsture på forskellige tidspunkter.

Hvad betyder kombinationen af højskoleophold og kompetencegivende undervisning for højskolens læringsrum?

Højskolen fortæller, at der er forskel på timerne i højskolen og på gymnasiet, hvilket bl.a. ses ved, at der ikke er pensum på højskolen.

På højskolen er det uformuleret, hvad eleven forventes at kunne efter højskoleopholdet. Synet er, at højskolen ikke ved *præcist*, hvad højskoleeleven kommer ud med efter opholdet. Det er meget 'decentraliseret'.

Det er en styrke, at det er sådan, og af og til er det en svaghed, fordi det er svært for eleven at vide, hvad vedkommende skal tage med fra skolen. Meget er lagt over til eleven mht. selv at tage ansvar for det "at lære" - og at være reflektiv omkring det.

Der er vigtige krav til læreren om vitalitet – og om at det er meningsgivende for læreren selv, ikke kun i forhold til ministeriet. Sygepleje- og medicinlæreren udvælger pensum om sygepleje som en del af højskolefritrummet. Lærerne bestemmer selv, hvad der undervises i, selvsagt holdt op imod højskolens overordnede holdning og tanker.

Højskolen har tydelige meninger om det at leve det gode liv – men det er op til den enkelte elev at omsætte det.

Højskolen mener, at GSK af nogle elever opleves som mere seriøst end højskolens undervisning, og nogle tænker tilsyneladende: Hvis jeg kan klare det, kan jeg klare det virkelige liv. Nogle elever regner nok GSK-tilgangen som "rigtig".

Kræver det meget at have GSK-folk?

Den måde, skolen har indrettet sig på, kræver ikke ret meget, fortæller man. For de andre elever (som ikke selv tager GSK) opleves GSK-kurset ikke stort anderledes, end at alle i øvrigt pendler rundt til forskellige fag på forskellige tidspunkter – bare indenfor på højskolen.

Det er et ekstra udbud – og man må stille krav til læringsformer, hvis det udbygges, fortæller højskolen.

I Rønne har den faglige supplering ikke gjort de store forandringer i det daglige højskoleliv, fordi den er blevet planlagt til at passe til den øvrige undervisning og højskolens overordnede idé.

Hvad får eleverne ud af det?

Højskolen betragter det som en styrke for GSK-eleverne, at de har fællesskab med hinanden. De sidder ofte og læser deres kemilektie sammen. Der bliver fællesskab om det. To hele eftermiddage, 8 lektioner.

Skolen tror på, at eleverne vha. fagene sygepleje/medicin og studieforberedelse på højskolen + kemi på gymnasiet (GSK) – oplever en enhed og helhed, som GSK-faget altså er blevet en del af for nogle elevers vedkommende.

Der er også tale om, at eleverne foretager en mental og faglig forberedelse til - og ikke mindst afklaring af - deres fremtidige studie.

I januar måned holder højskolen kursus i studiemæssig gruppedynamik, hvilket også har med bl.a. forberedelse til det kommende studie at gøre.

Er det vigtigt at have mange eller få elever, der laver faglig supplering?

Det ville være svært at lave et fornuftigt forløb, hvis der kun var én GSK-elev på skolen – det er vigtigt at lave fællesskab om GSK på stedet. Især for GSK'ernes egen skyld.

Kalender, skema og eksamen

Hele forløbet for undervisningen på gymnasiet er tilrettelagt for højskoleeleverne. Dvs. kurset er nøje planlagt til at følge *højskolens* kalender og skema.

Også eksamen er tilrettelagt, så man eksempelvis har tid til eksamenslæsning.

Eksamen efter efterårssemestret ligger efter jul, og i den forbindelse har nogle elever ønsket at tage hjem i december og bare komme til januar til eksamen. Men dette er ikke en mulighed, jf. højskoleloven.

Der kan være en uge, hvor man kun går til eksamen.

Det er muligt at have GSK i kemi som tillæg til alle linjer, men der tilbydes kun ét.

Linjer som eksempelvis sygepleje-/medicin eller socialpædagogik har 8 lektioner på højskolen. Og dertil kommer for den enkelte elev evt. det omtalte 'Life Navigator'.

Studieliv kan man have i 2 lektioner.

Herudover kommer så GSK, som man evt. vælger.

GSK-faget ligger på to eftermiddage, hvor det ikke falder sammen med timer i højskolens studieforberedende linjer, bortset fra faget Friluft.

Eleverne skal have 30 lektioner i alt.

Højskolen har ikke organiseret lektiecafé – men det opstår af sig selv.

Med disse konkrete tiltag har man sikret, at den overordnede strategi med at bruge GSK som en styrkelse af højskolens profil og idé bliver ført ud i livet og bliver gjort konkret.

Bliver timerne i faglig supplering nu vigtigere end andre timer?

GSK-eleverne har lektier for, som i mange tilfælde betragtes som vigtigere end andet. Der kan opleves en splittelse, som handler om, hvor højt man vurderer de forskellige timer, altså GSK-timer i forhold til højskolens egne fag. For enkelte elever kan GSK opleves som deres et og alt, og dermed *kan* der være en fornemmelse af, at højskolens egne timer er mindre vigtige. – I disse tilfælde får GSK størst prioritet, og lektien til højskoletimer er mindre vigtig.

Det er svært at vide, hvoraf det kommer, fortæller en lærer på højskolen: Er det en indstilling fra starten, eller er det, fordi man kommer til at identificere sig med GSK?

Der er også elever, hvor man bliver overrasket over, at hun/han er GSK-elev – og hvor integrationen altså lykkes helt.

Det smitter ikke, at nogle GSK'ere finder GSK vigtigere end andre fag, men med flere GSK-elever i huset ville faren blive større.

Det betyder ikke, at man påtænker at lave en kvote for, hvor mange der må være på et hold – men man vil forholde sig mere aktivt til spørgsmålet, hvis der kommer flere GSK'ere.

Stilles der krav fra eleverne om dosering?

Vi stiller ovenstående spørgsmål pga. den almene bekymring om, hvorvidt miljøet på højskolen ændres til et mindre kreativt og mindre selvstændigt tænkende miljø, hvor man blindt vender sig efter udefra kommende krav fra fx ministerium og uddannelsesinstitutioner.

Højskolen fortæller i den forbindelse, at eleverne godt kan lide, at man fortæller dem, hvad de skal vide. Men det krav er ikke dukket op med GSK.

At få at vide, hvad man skal lære, kræver mindre ansvar af dig. I fx socialpædagogik opleves to typer elever. Nogle vil gerne bare snakke og andre vil gerne vide: Hvor skal vi hen?

Hvordan gør man opmærksom på muligheden for GSK?

Højskolen gjorde fra starten opmærksom på GSK-muligheden ved at slå nyheden stort op i medierne. Desuden fortælles der løbende om det på hjemmeside, ved studiemesser og i brochurer – og selvsagt mundtligt alle steder, højskolen kommer.

Administration

Højskolen fortæller, at administration af ordningen er ganske harmløs, nem og lige ud ad vejen.

Rønde Gymnasium om samarbejde med Rønde Højskole

Rønde Gymnasium står for højskoleelevernes undervisning og eksamen i kemi. Højskoleeleverne tilmeldes på højskolen, men de skal også tilmeldes på VUC-Århus. VUC samler disse elevers tilmeldinger med tilmeldingerne fra andre mennesker, der søger samme faglige supplering – men som ikke går på højskole.

Samarbejde mellem højskole og gymnasium

Samarbejdet med Rønde Højskole kører godt. Eleverne er motiverede og klarer sig godt, og gymnasielæreren, som har kemiholdet, er glad for at have det, fortæller gymnasiet.

Motivation

Gymnasiets umiddelbare motivation for at lave samarbejde med højskolen er ønsket om at være venlige over for naboen, højskolen, som man har et godt samarbejde med generelt. Dertil kommer, at ordningen giver mulighed for, at mennesker, som hverken er højskole- eller gymnasieelever, kan følge kurset på gymnasiet – og endelig kunne det, hvis der kommer flere elever, blive til en overskudsforretning for gymnasiet.

Forslag til evt. udvidelse af antal fag for højskoleeleverne

Man foreslår, at der også kunne udbydes matematik - ud over det allerede oprettede kemi (på niveau B) – og der kunne evt. også være kemi til niveau C. Der kunne evt. laves psykologi som enkeltfag. – (Gymnasiet har også et ønske om, at der kommer flere elever pr. hold.)

Ulemper

Der er administration med ordningen, selv om det er VUC-Århus, der er koordinator. Samlet set er ordningen foreløbig en underskudsforretning for gymnasiet. Dette underskud udlignes dog af højskolen).

Det er vanskeligt at planlægge lærerens tid, fordi der planlægges halvårligt med GSK, og lærerens samlede tidsplanlægning foregår for et år ad gangen, med de deraf følgende vanskeligheder.

Hvorfor er der mon tilsyneladende så relativt få højskoleelever, der har hørt om faglige suppleringsmuligheder fra en vejleder?

Vejledning af eksempelvis gymnasieelever sker som gennemførselsvejledning på Rønde Gymnasium – og ellers er det Studievalg Østjylland, der står for vejledning. Dvs. den enkelte gymnasieelev får normalt ikke et ret nært forhold til en vejleder, og eleverne skal være ret opsøgende for at få vejledning, ud over gennemførselsvejledningen.

VUC, HF-center og koordinering

Højskoleeleverne tager fx et gymnasialt suppleringsfag (hvis de i forvejen er studenter), eller de tager et HF-enkeltfag.

Koordineringen af den faglige supplering sker typisk på VUC og HF-centre. – Eleverne skal – ud over at melde sig til højskolen – også tilmeldes hos fx [VUC](#), den regionale afdeling eller et HF-Center. Se også [adresser på koordinatore fra GS-Danmark](#).

(<http://www.gsdanmark.dk/1024/links.php>)

ELEVERNE meldes til hos VUC- eller HF-centret, og der er et praktisk samarbejde mellem eksempelvis VUC Århus eller Randers HF/VUC og Hadsten Højskole og tilsvarende mellem Århus VUC og Rønde Højskole, samt mellem Grundtvigs Højskole og VUC Nordsjælland.

Det er selvsagt vigtigt at have god kontakt med VUC – og så god en forståelse og PR som muligt – også fra VUCs side, dels fordi de står for den praktiske koordinering – men også fordi centrene har mulighed for at orientere om kombinationen af højskoleophold og faglig supplering.

VUC Århus fortæller, at man betragter mulighederne for samarbejde med højskolerne som en blandt mange muligheder. – Der er ikke mange, der gør brug af muligheden, men man ser gerne, at de unge mennesker og højskolerne *bruger* tilbuddet.

Man peger på, at VUC-flex måske ville være en god mulighed for mange højskoleelever. Her kan man eksempelvis lave studiegruppe på højskolen og så møde en vejleder på VUC en gang om ugen, konkret sidst på eftermiddagen/først på aftenen, så det går minimalt ud over højskolelivet. På opfordring vil man kigge på, om hjemmesiden kan blive tydeligere, så man kan se direkte på hjemmesiden, at det er muligt at kombinere eksempelvis GSK med højskoleophold. Aktuelt kan man ikke se på hjemmesiden, at højskole og faglig supplering er en mulighed. Der blev senere svaret tilbage, at man ikke ser sig i stand til at gøre opmærksom på muligheden på hjemmesiden.

VUC Nordsjælland er glade for, at det er praktisk muligt at have højskoleelever, da det er nemt at komme fra højskolen til VUC. Man vil drøfte lokalt, om det er muligt at gøre bedre opmærksom på mulighederne på hjemmesiden, og om vejledningen af unge kan gøres tydeligere (muligheden for at være på højskole og lave faglig supplering samtidigt).

Kendetegnende for vejledning er, at der generelt ikke bliver eksplicit peget på muligheden for at tage på højskole. Det sker fx, at vejledningsstedet skal mindes om, at kombinationsmuligheden mellem højskole og faglig supplering eksisterer.

GS-Danmark og studievalgcentre

I regionale centre for GS-Danmark (gymnasial supplering) fortæller man, at indtrykket er, at der er meget få, der benytter sig af mulighederne for faglig supplering på højskole. Nogle medarbejdere skal endda lige have opfrisket, at muligheden eksisterer. – Ordningen har slet ikke, fortæller man, overtaget de mange henvendelser, der tidligere var for kvote 2 ordningen, som nu om dage kun eksisterer i meget, meget begrænset form.

Man fortæller, at man IKKE gør eksplicit klar over muligheden i vejledningssamtaler. – En vejleder kommer normalt kun ind på den, hvis et ungt menneske ved henvendelse *af sig selv* fortæller, at vedkommende har højskole i tankerne.

Der gøres altså ikke automatisk opmærksom på muligheden, med mindre folk af sig selv har tænkt højskole. Ingen, eller næsten ingen, bliver opmærksom på højskole, hvis de kun nævner behovet for faglig supplering, når de henvender sig.

Ministeriet

I ministeriet har man ikke gjort sig store anstrengelser for at udbrede kendskabet til kombinationsordningen (faglig supplering/højskole). Her administrerer man GS-Danmark, bl.a. vha. hjemmeside og publikationer. – Det lader sig i skrivende stund ikke gøre at se nogle af stederne, at der er kommet en særlig ordning, der gør det muligt at kombinere faglig supplering med højskoleophold.

Det er der en grund til, idet man ikke ønsker at forfordele nogle skoleformer og gøre specifik reklame for dem.

Den særlige kombinationsmulighed mellem højskole og faglig supplering, som er denne rapports område, er specifik. Den er ny og har derfor et naturligt behov for at blive peget på, og dette behov er formentlig ekstra stort, fordi mange mennesker ikke kommer i tanke om muligheden af sig selv, bl.a. fordi højskole historisk og traditionelt har været utænkelig i kombination med eksamen.

Ministeriet har forståelse for ovenstående argumenter for at gøre specielt opmærksom på *de principielle* kombinationsmuligheder og har lovet at se på, om mulighederne kan indskrives på website og i brochure. Man har efterfølgende meldt tilbage, at man ikke ser sig i stand til at gøre opmærksom på muligheden på nettet, hvor der redegøres for GS-Danmarks muligheder for faglig supplering.

Skrappe adgangskrav fastholdes

De skærpede adgangskrav til universiteterne fastholdes, på trods af at der var 12 % færre ansøgere i 2008 i forhold til året før.

Imidlertid kom knap 7 % i 2008 ind via dispensation – et tal som er højere end normalt.

”Af de syv pct. er langt de fleste kommet ind via suppleringskurser over sommeren – det såkaldt betingede optag. Faktisk kunne tallet være endnu større, men af de 1.212 ansøgere, der fik tilbuddet, gennemførte kun 913 kurserne.” (Jyllands-Posten 3/12 2008)

Kapitel 5

PR

Man kan som beskrevet ovenfor ikke forvente, at vejledningssteder peger eksplicit på muligheden for kombinationen højskole og faglig supplering. Fx fortæller Studievalg Østjylland, at man jo har med ressourcestærke unge at gøre – og de har typisk ikke brug for, at man peger på noget

bestemt. Vejlederne er desuden forpligtet på at være neutrale i forhold til uddannelsesinstitutioner.

Man peger på, at højskolerne er velkomne til at sende pamfletter eller brochurer, som de unge kan se og tage med.

Denne rapport vil tilføje, at det er vigtigt at tage kontakt til vejledningsstederne. Fx kan man risikere, at vejlederne har behov for at blive mindet om muligheden.

Det er tydeligvis relevant i forhold til udbredelsen af kendskabet til denne ordning, at foreningen og vejledningscentrene er repræsenteret ved arrangementer på ungdomsuddannelser. Det indebærer også en oplagt mulighed for, at højskolerne selv møder op til de samme arrangementer og gør opmærksom på sig selv, og endelig giver det måske inspiration til, at den enkelte højskole selv arrangerer noget tilsvarende.

Det er desuden oplagt at sørge for, at højskolens website har søgeord, der passer til mulighederne, fx 'faglig supplering', 'VUC', 'HF', 'GSK', 'universitet', 'forberedelse'. Det er også værd at overveje at købe et link fra Google til højskolernes websites. Der er flere muligheder, og "Google Adwords" er et relevant sted at henvende sig, fordi det giver muligheder for at nå langt med sine budskaber.

Vedlagt denne rapport er en flyer, som er gratis at bruge, som den er, ligesom højskoler er velkomne til evt. at ændre i teksten, så skolens eget navn og indhold kommer i fokus.

Kapitel 6

Vigtigste konklusioner

I det følgende fremlægges de vigtigste konklusioner fra denne undersøgelse

Følelser og politiske overbevisninger

Der er store følelsesmæssige og politiske forhold, der gør sig gældende blandt mange mennesker, når talen kommer på en kombination af højskole, faglig supplering og eksamen.

Historisk bryder tanken med en vigtig tradition, som man selvsagt ikke ureflekteret smider ud med badevandet i en evig søgen efter højskoleelever.

Jeg taler om det vigtige faktum, at højskoler traditionelt har været eksamensfri. – Højskoler er bl.a. kendte for at være steder, hvor man lærer sig selv og sin omverden at kende – og bliver bevidst om, hvilke værdier der er vigtige.

Mange af undersøgelsens svar viser tydeligt, at nogle mennesker afviser muligheden for faglig supplering af *principielle* grunde, fordi man frygter, at eksamen og faglig supplering vil erodere de solide og grundlæggende værdier, som højskolebevægelsen har stået for siden Grundtvigs dage. Man er nervøs for at udvande højskoleindholdet og sælge ud af arvegodset.

Der er dog grund til at understrege, at der ikke er noget nyt i, at højskoler tilbyder faglig kvalificering, forberedelse og fornyelse.

De fleste, som jeg har været i kontakt med i forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport, betragter den konkrete mulighed (faglig supplering) som en ekstra farve i valgpalletten – og ikke som noget truende – om end ordningen kan og bør give anledning til nogen eftertænksomhed og skepsis.

Tilsvarende bør man i høj grad overveje en række forhold, som denne rapport beskriver.

Gavn af kombinationsordningen mellem højskole og faglig supplering

De fleste højskoleelever bliver højskoleelever, hvad enten der er mulighed for faglig supplering eller ej. Men et mindretal af unge mennesker har gavn af at kunne kombinere skoleformerne højskole og GSK/VUC. De oplever, at det giver god mening at udnytte tiden til højskole og faglig supplering samtidigt.

Der er unge mennesker, som rammer det rigtige drømmestudie i første hug og undgår unødige uddannelsesskift, bl.a. pga. de erfaringer, de gør sig under et højskoleophold med faglig supplering.

Mange elever oplever dels en faglig styrkelse og klargøring til studiet gennem højskoleopholdet – og dels efterfølgende at denne faglige rustning kommer dem til gode under studiet.

De opdager først de vigtige værdier, når de kommer på højskolen

Intentionen med denne kryptiske overskrift er at pege på den meget interessante konklusion, at mange unge kommer på højskole, især fordi de har brug for faglig ballast.

Først når de er på højskolen – altså når de ER startet på opholdet – finder mange af dem ud af, hvilke vigtige menneskelige og sociale værdier de får med sig fra højskolen – og det opleves som en ekstra bonus. De opdager endvidere, at disse værdier er lige så vigtige som den faglige udvikling, de gennemfører.

En snæver tilgang med ét eller få fag er stærkest og mest effektiv

Svarene i denne undersøgelse af højskoler og elever vidner om, at der er størst succes for gennemførelse af kombinationsforløbet, hvis man satser snævert på faglig supplering i ét fag, og hvis man vælger et fag, der lægger sig tæt op ad en linje/en idé på højskolen.

Det betyder flere ting, hvis man satser snævert – på et eller få fag:

- Det betyder, at højskolen står endnu stærkere i forhold til elever og uddannelsesinstitutioner i sit samlede tilbud om faglighed. – Højskolen hjælper tilsyneladende ingen ved at tilbyde ”alle fag på alle hylder”. – Derimod er det denne rapportens anbefaling, at højskolen tager udgangspunkt i – og fastholder – sin egen identitet og i givet fald bruger denne kombinationsmulighed til at konsolidere og udbygge sin identitet.

- At knytte et tilbud til en eksisterende idé og holdning på højskolen betyder også, at højskoleelever snarere kan se en god idé i konceptet (højskole/faglig supplering), fordi de kan forberede sig fagligt til drømmestudiet på BÅDE højskolen OG hos GSK/VUC – samtidig med at de får et vigtigt højskoleophold i almen forstand.

Det betyder, at højskolernes appel til unge mennesker må forventes at kunne nå ud til flere, og at flere unge mennesker vil kunne se et stærkere argument for at tage på højskole.

Fagligt og socialt fællesskab

En snæver tilgang (med et eller to suppleringsfag) betyder endvidere, at der kan blive et FAGLIGT OG SOCIALT FÆLLESSKAB om de(t) fag, som højskolen tilbyder faglig supplering i – dels på VUC/GSK og dels hjemme på højskolen.

Når der kun tilbydes faglig supplering i ét eller få fag, betyder det, at der kan opstå et fagligt og socialt fællesskab mellem de elever, der har et fag tilfælles.

Dette fællesskab handler bl.a. om læsefællesskab og om gensidig støtte til at gennemføre studiet og have et godt socialt sammenhold i timerne.

Det handler også om ”lektiecafé” på højskolen. Den efterspørges af overraskende få elever, som dog til gengæld lægger vægt på den. En uformel lektiecafé opstår imidlertid tilsyneladende nemt og spontant de studerende imellem, hvis de er flere, der har studiet tilfælles.

Ved den ”snævre” tilgang med ét eller få fag uden for højskolen opnår man endvidere en vigtig sidegevinst. Højskolen har jo nemlig i sagens natur i forvejen en eller flere lærere, som kan være til faglig støtte for FS-eleverne, dersom både højskole og fagligt supplerende højskoleelever ønsker at gøre brug af det. Dette skal ses som modstykke til den tilgang, hvor højskoler evt. vil lade eleverne

vælge mellem *alle fag på alle hylder* uden for højskolen. Sidstnævnte tilgang tilrådes *ikke* i denne rapport.

En af bekymringerne for, om den faglige supplering kan ødelægge noget, er udtrykt i, om en enkelt elev, som er alene om at lave faglig supplering, kommer til at sidde alene – og uden at være en del af fællesskabet. - Denne rapport svar på en sådan udfordring ses i punkterne om kursuslængder og skema nedenfor.

Planlægning af kursuslængder

Et praktisk problem, som kan være med til at forringe eller helt forhindre gennemførelsen af faglig supplering, er, hvis kurserne ikke passer til hinanden tidsmæssigt (på højskolen og hos den faglige udbyder).

Det viser sig som en *afgørende* fordel, hvis højskolekurset og det faglige suppleringskursus er tilpasset hinanden. Helt konkret handler det bl.a. om kursusstart. Det er vigtigt, at alle kursusdeltagere på det faglige suppleringskursus starter samtidigt, og at der ikke bliver forstyrrelser som "konkurrerende" udenlandsture, emneuger m.m.

Det er desuden mere motiverende, hvis kursusafslutninger også passer sammen, så man ikke eksempelvis skal skifte VUC/GSK, når et højskoleophold er færdigt.

Det er med andre ord bedst, hvis planlægningen af det faglige suppleringshold er helt designet til højskoleelever og deres øvrige program på højskolen. – holdet kan godt – med fordel for flere parter – tage elever ind fra regional-/lokalområdet, så højskoleelever og lokalbefolkning kan have glæde af hinanden, fordi man tilsammen måske kan nå op på en acceptabel holdstørrelse. (Er praktiseret i Rønne)

Skema

Tilsvarende kalenderplanlægningen er skemaplanlægningen på højskolen af uhyre stor vigtighed. Undersøgelsens svar understreger, at det er meget vigtigt nøje at planlægge, hvilke fag der ligger hvornår – og evt. blokerer for hvad. Det er afgørende, at de elever, der laver faglig supplering uden for skolen, ikke må "snydes" for vigtige almene fag og socialt samvær på skolen, dels for deres egen skyld – men bestemt også for de andre højskoleelevers, så holdet fornemmes som en helhed, hvor man kan regne med alle.

Det er vigtigt, at timerne i faglig supplering kan fungere i den samme helhed som resten af det almindelige skema på højskolen – uden at nogen har grund til at anse timerne uden for højskolen for at være andet, vigtigere eller mere besværlige at komme til end dem, der foregår hjemme på højskolen.

HF-/VUC-flex

Der er muligheder for at eksperimentere med at lave HF- og VUC-flex, som har disse navne, fordi ordningerne indbyder til meget fleksibel studieindretning, så studiet "forstyrrer" det øvrige højskoleliv mindst muligt.

Udbredelse af kendskabet til ordningen faglig supplering og højskole

Budskabet om at man kan lave faglig supplering, mens man er på højskole, er slet ikke nået ud til den danske befolkning i almindelighed. Mange mennesker ved ikke, at muligheden eksisterer, og selv på en række af de steder, hvor det ville være meget naturligt at henvise til det og at udbrede kendskabet, sker det ikke nødvendigvis.

Der tegner sig et billede af et behov for en endnu større indsats for at gøre opmærksom på muligheden for faglig supplering, mens man er på højskole, hvis man ønsker ordningen udbredt, så alle reelt får valgmuligheden, fordi mange mennesker slet ikke kender til den.

Der er pt. tale om en decideret ond cirkel, hvor relativt få kender til muligheden. Udbuddet på de danske højskoler er meget lille, og relevante vejledningsinstitutioner gør sjældent eksplicit opmærksom på kombinationsmuligheden højskole/faglig supplering.

Der er altså relativt få, som kender til muligheden og endnu færre, der benytter sig af den.

Udtalelser i undersøgelsen antyder, at der kan være god grund til at udbrede kendskabet på mange forskellige måder, herunder evt. at gøre det mere almindeligt for vejledere at nævne muligheden eksplicit for studerende.

Det handler også om PR i al almindelighed. Det vækker til undren, at det har været umuligt at finde en regulær omtale af kombinationsmuligheden på diverse vejledningswebsites, der skal fortælle unge om de mange uddannelsesmuligheder. Det har også vakt undren, at udbydere af den faglige supplering og Undervisningsministeriet mener, at de ikke bør oplyse om *princippet* for at lave kombinationsforløb mellem højskole og faglig supplering.

Hvilke fag kan man med fordel indføre på sin højskole?

Hvilke fag er mest relevante at lave faglig supplering i?

Generelt kan siges, at der er mange forskellige fag at kaste sig over. Studievalg fortæller, at man ofte støder på forespørgsler om fx spansk på A-niveau, ligesom man støder på mange unge, der gerne vil have matematik og tysk.

Mere overordnet fortæller man, at der er stor efterspørgsel på naturvidenskabelige fag som matematik og fysik, og mange humanistiske uddannelser stiller krav om et ekstra "fortsættersprog" – på niveau B, eller hvis den studerende har brug for det, et begyndersprog som tages på niveau A.

Imidlertid er det denne rapportes anbefaling, at en højskole, der evt. overvejer at tilbyde faglig supplering, IKKE kigger efter en mere eller mindre tilfældig og opportun række af fag - og heller ikke kun efter, hvad der er mest efterspurgt netop nu.

Herfra skal det anbefales, at man kigger på sin nuværende højskoleprofil og ser på, om der er et (eller evt. to relevante fag), der passer godt til denne profil – og dernæst undersøger, om de(t) er relevant(e) i forhold til studiestart på uddannelsesinstitutioner.

Forberedelse af omgivelserne

Der bør være en klar beskrivelse af højskolemiljøet i brochurer og på højskolens website, så højskoleinteresserede får et realistisk indtryk af højskoleliv og faglighed på den specifikke højskole. Som højskoleinteresseret skal du kunne danne dig et rimeligt realistisk indtryk af, om højskolen har et gunstigt og attraktivt "vækstklime" med "højt til loftet" – og om der er den højskoleatmosfære, man ønsker at være en del af – eller om man skal frygte et goldt terpeklime.

Hvilke interessenter bør være interesserede/bør kæmpe imod faglig supplering på højskole?

Det er denne rapportes indtryk, at selve kombinationsmuligheden er en vind-situation for næsten alle parter.

Kommende studerende kan slå flere fluer med ét smæk; højskoler kan nå ud til flere med deres højskolevisioner. Mange opdager netop pga. den faglige supplering, hvilke vigtige værdier højskolerne kan give dem.

Ministeriet kan lykkes med at hjælpe flere unge til at være effektive og have blik for andre væsentlige (højskole)værdier samtidigt; HF- og VUC-centre kan i nogle tilfælde hjælpe sig selv og ansøgere, når der ellers er for få til at oprette et hold i faglig supplering, fordi højskoleelever og lokale mennesker *tilsammen* kan udgøre et hold.

Universiteter og andre uddannelsesinstitutioner får mere velkvalificerede ansøgere, der ud over at have levet op til krav om faglig supplering også har fået meget væsentlige værdier med sig fra

højskolen. Disse værdier er med til både at gøre dem til bedre studerende – og til at højne sandsynligheden for, at de gennemfører det studie, de starter på.

Afslutning

I arbejdet med denne rapport har bekymringer for ødelæggelse af højskolelivet fyldt meget, og det er vigtigt at ofre stor opmærksomhed på disse bekymringer.

Bekymringerne handler især om, hvorvidt faglig supplering vil forårsage en opsplittning af en højskoles elevhold og en ødelæggelse af de gode klassiske værdier ved højskoleformen.

Det er denne rapports klare opfattelse, at der er nogle meget vigtige ”spilleregler”, som beskrives i nærværende konklusioner, der bør overholdes, hvis man vil lave faglig supplering med succes.

Det er slående, at der netop er tale om bekymringer, og at der er rigtigt gode muligheder for at lave kombinationen mellem højskoleliv og faglig supplering, når man i givet fald tager sig i agt og laver en nøje gennemarbejdning af sammenhængen mellem højskolens øvrige virke og det nye tiltag.

Tak til

Jeg vil gerne sige tak for hjælpen til udarbejdelsen af denne rapport til højskoleelever, Grundtvigs Højskole, Rønne Højskole, Rønne Gymnasium, regionale GS-Danmark- og Studievalgscentre, HF-Centre og VUC'er samt Undervisningsministeriet.

Ansvar for indholdet i rapporten ligger hos undertegnede.

Vagner Sloth